

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Rozvoj principu participace v práci s romskou mládeží

Autor práce: Jana Nekolová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Táboře dne 1. března 2011

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D.,
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Romská menšina v ČR	8
1.1 Integrace Romů v ČR.....	8
2. Participace	12
2.1 Dosavadní participace Romů v naší společnosti.....	12
2.2 Participace dětí.....	15
2.4 Hlavní oblasti participace romské mládeže	19
2.5 Využití vzdělávání romských dětí jako základ integrace a participace .	21
2.6 Rozpracování klíčových oblastí participace romských dětí a mládeže..	22
2.7 Organizace participující a integrující romské děti a mládež.....	32
2.7.1 Nevládní nezisková organizace R-MOSTY	33
2.7.2 Občanské sdružení ROMODROM.....	35
2.7.3 Salesiánské středisko mládeže- dům dětí a mládeže České Budějovice.....	37
2.7.4 Společenství Romů na Moravě.....	38
2.7.5 Romská střední škola sociální v Kolíně	39
2.7.6 IQ Roma servis	40
2.7.7 Sdružení Dženo	41
2.7.8 Cheiron T.....	42
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
3. Výzkum	43
3.1 Úvod.....	43
3.2 Cíl výzkumu	44

3.3 Výzkumný soubor	44
3.4 Hypotézy	44
3.5 Technika sběru dat	45
3.6 Výsledky dotazování.....	45
3.7 Shrnutí výsledků výzkumu.....	51
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY	58
PŘÍLOHA - DOTAZNÍK	59
ABSTRAKT	61
ABSTRACT	62

ÚVOD

Lidskou důstojnost máme od narození. Každý z nás dostane svým stvořením určitou hodnotu, důstojnost a záleží jen na něm samotném, jak s ní během svého života naloží a jak ji rozvine. Lidé již tím, jak přistupují k životu, dávají najevo svou hodnotu. Svými myšlenkami a postoji rozvíjí své názory. Lidský přístup k životu je vlastně podstatou lidské důstojnosti. Lidskou důstojnost máme každý a nezáleží na tom, kde jsme se narodili, jaké jsou naše tradice, zvyky, náš jazyk, barva pleti- podstatné je, že všichni máme stejné možnosti v životě a jen na nás samotných záleží, jak je využijeme a zda půjdeme správným směrem.

Mnohdy, přestože člověk využije své schopnosti a jedná v dobré vůli, se dílo nedaří. Příčin může být mnoho např. ve společnosti zakořeněné předsudky. Stále se setkáváme s projevy diskriminace, sociálním vyloučením, či konflikty mezi různými skupinami naší populace.

Názory na romské spoluobčany, předsudky a báhorky, které si lidé vytvářeli a posilovali po staletí, nynější společnost mění jen poskromnu, ale přesto je zde pomalý posun ke zlepšení a lepší komunikaci Romů a majoritní společnosti.

V životě Romů se po sametové revoluci mnoho podstatného změnilo. Stali se národnostní menšinou, která má stejná práva jako ostatní občané české republiky. Stále však dochází ke konfliktům mezi Romy a majoritní společností. Proč tomu tak je? Jde tyto konflikty zmírnit? Je vůbec možné toto postavení Romů změnit či zlepšit?

Tyto a mnoho dalších otázek je třeba postupně řešit v naší společnosti. Myslím, že nejdůležitější je zaměřit se na mládež, na mladé lidi. Je třeba zlepšit především participaci romské mládeže v majoritní společnosti, rozšiřovat a rozvíjet existující participační aktivity a struktury, upevňovat jejich postavení ve společnosti a výchově. Jejich relativně krátká existence vyžaduje usilovat

nejen o to, aby zakotvily a byly součástí našeho života, ale byly i prostředkem výchovy k demokratickému občanství.

Je třeba participaci romské mládeže rozvíjet všude, kde prozatím neexistuje a pro participační aktivity získávat nové a nové romské děti a mladé lidi i pracovníky zabývající se touto činností. Rozvíjet a posilovat výchovu k demokracii, předcházet negativním jevům nebo zmírnit škody již způsobené. Participace by mohla být klíčem, který otevírá veliké možnosti výchovy mladých lidí a jejich následného uplatnění v životě společnosti.¹

A právě snaha o nastínění problému rozvoje participace dětí a mládeže a tím i romské mládeže bude tématem mé práce.

Ve své bakalářské práci se pokusím těmto problémům přiblížit. Cílem mé práce je teoretické seznámení se s problémem participace, jejím rozvojem a možnostech rozvíjení při práci s romskou mládeží. Dalším cílem je pak ve velmi malém měřítku, konkrétně ve městě Tábor zjistit jakým způsobem se mohou v této oblasti romské děti a mládež participovat. Město Tábor jsem vybrala z důvodu mého bydliště a mé práce sociálního pracovníka s romskou menšinou. Teoretická část je rozdělena do kapitol. První kapitoly čtenáře seznámí s integrací Romů v naší společnosti. Také pojednává o existenčních problémech romské menšiny, které je vhodné brát na zřetel při každém řešení problému Romů. Další kapitoly pojednávají o procesu participace romské menšiny, konkrétně romských dětí a mládeže. Záměrně jsem se zaměřila také na nutnost zlepšení vzdělanosti romské mládeže, jelikož je jedním ze zásadních prvků, které ovlivňují rozvoj integrace a participace u této menšiny. Dále jsem v teoretické části nastínila důležitost neziskového sektoru v ČR, jako místa, kde můžeme vidět spolupodílení se dětí na vedení či chodu neziskových organizací.

¹ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti Evropské struktury a jejich aktivity*. s. 63.

V praktické části jsem zjišťovala, zda a jakou mají možnost participace romské děti v Táboře, děti z Azylového domu, konkrétně jakou mají možnost se participovat ve škole či v neziskové organizaci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Romská menšina v ČR

Abychom mohli pochopit a dále zpracovávat téma participace romské mládeže, je třeba mít neustále na mysli všudypřítomné existenční problémy romské menšiny, které integraci a participaci znesnadňují.

Při integraci Romů do majoritní společnosti v České republice a jejich spolupodílení se na životě společnosti, je třeba, aby „neromové“ znali jejich způsob života, tradice, ale i každodenní problémy se kterými se Romové setkávají. Mezi nejpálčivější body, na které je třeba neustále upozorňovat, je především bydlení, nezaměstnanost, ale jako nejdůležitější můžeme uvést rozvoj romského jazyka a vzdělání.

1.1 Integrace Romů v ČR

Integrační praxí zaměřenou na romskou populaci je v ČR rozuměn soubor opatření veřejné správy, od jejichž uplatnění se očekává „začlenění“ Romů do společnosti. Snahy o dosažení lze datovat již od konce druhé světové války.

Vládní zadání plnohodnotně integrovat je reflektováno v širokém spektru programů veřejné správy, např. podpora romských festivalů, stipendia romským studentům, ale i romská terénní sociální práce a zakázky romským podnikatelským subjektům.²

² HIRT, T. JAKOUBEK, *M. Romové v osidlech sociálního vyloučení*. s. 165- 167.

Zvyšující se důležitost Romů jako předmětu politiky je částečně výsledkem kvantitativní změny, zejména nárůstu velikosti populací v mnoha státech. Tento nárůst pochopitelně ovlivnil kvalitu vztahů mezi státem a Romy. Velkou změnou byl zrod romských politických aktivit. Aktivity v oblasti politiky, jejichž subjektem jsou Romové, zahrnují i veřejnou romskou reprezentaci a výrazně mění přístup institucí k romské problematice tím, že instituce budou nuceny hledat u Romů podporu svých aktivit, přičemž je nutné počítat s tím, že bude-li této podpory dosaženo, Romové se zapojí sebevědoměji, než tomu bylo doposud, což by bylo přínosné.

Dnes vidíme tři spektra pohledu na romskou problematiku. První je lidsko-právní, což znamená, že nikoho nelze diskriminovat. Druhý je etnicko-kulturní, jelikož Romové tvoří etnikum, mají jazyk, hudbu, slovesné umění. Třetí je pohled sociální. Romové tvoří do určité míry ohroženou skupinu, většinou žijí na úrovni chudoby, žijí ve vyloučených lokalitách. Problém je, že se často tyto tři pohledy, vycházející z odlišných principů, směšují.

Dalším velkým problémem je informační pasivita státu. Stát nemá legální prostředky, kterými by zjistil třeba nezaměstnanost u Romů, jejich sociální deprivaci, počet dětí v ústavech, protože romskou příslušnost nemáme jako statistický znak.

Podstatné je, že se již vyskytly názory, které konstatují, že Romové nejsou zaostalá komunita, jak se mělo všeobecně za to. Jsou jen jiná společnost, postavená na jiných principech. Dokud ji nepochopíme, tak s tím nic neuděláme. Často lidé z majoritní společnosti považují něco za anomálii, ale v romské společnosti je to zcela logické. Lidé bojují proti anomálii a ono jde u Romů o adekvátní, byť pro někoho nesprávné jednání. Často slyšíme názory menšiny, např. proč studovat, když budu nezaměstnaný a budu stejně na dávkách? Tu dobu jsem mohl již pracovat a žít. Proč platit nájemné, když u mě bydlí několik příbuzných a když o ten byt přijdeme, pak budu bydlet já u těch příbuzných.

Ta investice je zbytečná. Majoritní společnost to neumí pochopit, ale když se zamyslíme nad ekonomickou strategií toho chování, ukáže se být racionální. Lidé vědí o Romech hodně, mají něco jako základní výzkum, kvalitativní výzkum, tj. např. jak procesy probíhají, ale neumí je kvantifikovat. Neví, jak velkého podílu Romů se týká nezaměstnanost a sociální vyloučení a jak se celková situace vyvíjí. Nebezpečné je nejvíce to, že hodnocení ostatní společnosti ovlivňují viditelní Romové. Ale ti bydlící, pracující, studující vidět nejsou.

Situace v jiných evropských zemích je, pokud jde o sociálně ekonomické a společenské postavení Romů, výrazně horší, než je tomu v ČR. Je zřejmé, že čím více ty státy ukazují, co pro Romy dělají, tím horší ty podmínky ve skutečnosti jsou. Na rozdíl od řady jiných zemí žijí Romové v ČR s majoritní společností, ne vedle ní. Ta blízkost pochopitelně může vytvářet větší rizika než existence různobarevných sídlišť evropských zemí.

Stát se snaží rozvíjet úspěšné aktivity, např. v sociální práci a to především v terénní sociální práci. K problémům, zejména k diskriminaci dochází tam, kde se Romové setkávají se soukromým sektorem. To je především v oblasti zaměstnanosti a bydlení. Další riziko v integraci je narůstající nezvladatelnost dětí ve školách. Rodiče a učitelé ztrácejí u dětí autoritu. Dále se vytvářejí školy s vysokým podílem romských dětí a neromské děti ze škol odcházejí, čímž romské děti ztrácejí možnost naučit se žít s dětmi v majoritní společnosti a naopak. Podporují se tak komunity, v nichž se nerozpouští odlišnost od majority, ale odlišnost se posiluje.

Ale především naší politice v této oblasti chybí sebevědomí, informační aktivita a reálné pozadí pozitivního hodnocení sociálního vzestupu, k němuž během několika generací dochází v romských rodinách, které přišly do ČR a zde žijí, a k jakému nedochází v jiných zemích.³

³ HIRT, T. JAKOUBEK, M. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. s. 194- 200.

Proces integrace Romů do společnosti ČR můžeme chápat jako plnohodnotné zapojení romské menšiny do života společnosti jako občanů se všemi právy, možnostmi, ale i povinnostmi. Přitom zůstane charakter menšiny po všech stránkách zachován a společnost pokládá toto uchování za přínosné a podporuje jej. Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně práv národnostních menšin definici integrace rozšiřuje na stav plné a efektivní rovnosti ve všech oblastech ekonomického, politického a kulturního života. Jedná se tedy o ochranu základních práv jednotlivce vyplývajících z jeho příslušnosti ke specifické menšině, ale také o reálné ekonomické, sociální a politické postavení příslušníků menšiny v porovnání s příslušníky většiny.⁴

Romská menšina v České republice je majoritou vnímána jako odlišná a je jako celek vystavena výrazné stereotypizaci. Tento stereotyp je negativní, z čehož vyplývá i častá diskriminace romské minority. To znamená, že integrace jednotlivců i celé skupiny je velmi ztížena.⁵

Silné sepětí etnické a rasové odlišnosti, enormní nezaměstnanost, nízké vzdělání a sociální problémovost spojená s kriminalitou, to vše definuje u majoritní společnosti romskou komunitu jako hrozbu sociálním, ekonomickým a občanským poměrům. Také toto majoritní společnost podněcuje k nedůvěře, obavám či rasismu.

Pokud se v dohledné době neobjeví řešení a programy jak překonat degradaci romské menšiny, bude pocit vzájemného ohrožení i nadále narůstat.⁶

⁴ HOLOMEK, K. Romská menšina v ČR, GABAL, I. et al. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. s. 164- 166.

⁵ Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Romská minorita a postupy integrace - závěrečná zpráva z výzkumu*. s. 35.

⁶ HOLOMEK, K. Romská menšina v ČR, GABAL, I. et al. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. s. 164- 166.

Faktory podporující integraci:

- kvalitní komunitní práce různých organizací (sociálních, charitativních, církevních...),
- formující se romská intelektuální elita s možností jejího zapojení do sociální práce v lokalitách měst,
- absence vyostřených rasových interetnických konfliktů,
- aplikace specializovaných projektů cílených na nezaměstnanost Romů,
- pronikání nestátních a neziskových organizací do stávající sociální sítě,
- projekty vycházející z podchycení konkrétních informací o kulturních aktivitách Romů,
- přístup Romů ke vzdělání.

Integrace, neznamená a neměla by být chápána jako přizpůsobení Romů majoritě. Většinová kultura by se měla učit akceptovat kulturní odlišnosti, nikoliv je eliminovat. Integrace romské menšiny je složitý proces, kde je třeba dobrých znalostí specifických charakteristik a podmínek života romské komunity.

2. Participace

Znamená „účastnit se“, (z latinského „partem capere“, mít podíl) je to sdílení něčeho, účast nebo podílení se na něčem, odtud také participovat, podílet se.

2.1 Dosavadní participace Romů v naší společnosti

Česká republika patří ke státům, které mají značně vysoké množství romské populace. Romové tak představují jednu z nejpočetnějších menšin. Po revolučním roce 1989 se mnoho romských představitelů zapojilo do kultury a přispívalo velkým dílem společnosti.

Účast romských představitelů na životě společnosti na státní úrovni je však minimální. Politické zastoupení příslušníků národních i jiných menšin v parlamentech demokratických společností je vůbec největším problémem, neboť závisí na vůli voličů. Každá politická strana, založená na limitujícím principu národnostním či jiném, se obrací jen k úzkému a omezenému počtu voličů, a tím si znemožňuje volební úspěch. U romských stran je tento neúspěch ještě násoben obecnou nevráživostí ve společnosti.

Podobná je situace i v zastupitelstvech obcí. Přitom zastoupení Romů na komunální úrovni by mohlo významně napomoci k řešení problému v místech bydliště. Romské občanské aktivity jsou asi jediný způsob prozatímní vzájemné komunikace. Tato sdružení jsou ale nestabilní, přesto se pokoušejí komunikovat s vládou, parlamentem či lokálními autoritami. Výsledky jsou však nedostačující. Malá stabilita romských občanských sdružení způsobuje problémy např. ve spolupráci s místními zastupitelstvy obcí a měst, kde je vůle ke spolupráci a integraci romské menšiny.

Určitým krokem ku předu jsou neromské občanské organizace, které se věnují problémům romské menšiny v ČR a hledají možnost integrace Romů do společnosti. Jedná se o organizace, které např. poukazují na rasové útoky, rasistické organizace v ČR, dále pak porušování lidských práv, zabývají se vzdělávacími projekty, rozvíjí regionální a mezinárodní kontakty podobných organizací např. ve spolupráci se školami.

Mizivá podpora je ze strany médií. Přitom stát jejich prostřednictvím může snižovat etnické problémy. Vždyť v možnostech rádia či televize je:

- umožnit menšině aktivní participaci v mediálním procesu jakožto pracovníkům médií,
- umožnit romské populaci komunikovat s širší veřejností,
- objektivně informovat o situaci a vývoji s ohledem na postavení menšiny,

- podporovat multietnickou a multikulturní výchovu, informovanost ve společnosti.

Lze přesto pozorovat, že vzrostla pozornost veřejnoprávních médií vůči rasismu a rasového extremismu. Je tomu tak ve zpravodajství, dokumentech a publicistice. Z hlediska podpory veřejnoprávních médií k participaci Romů např. ve vysílání, nebo zařazení dlouhodobějšího programu, či projektu podporující Romy k výrazné změně nedošlo.

Participace Romů na životě společnosti je tedy spíše okrajové, jejich možnosti komunikovat s exekutivou nebo parlamentem jsou spíše výsledkem nátlaku než aktivním úsilím o přivedení Romů ke správě a samosprávě. Problém není jen v neochotě společnosti komunikovat, ale i v nedostatečné vybavenosti romských představitelů k plnohodnotné komunikaci.

K vybavenosti je třeba přičíst:

- přílišnou zahleděnost do vlastní komunity a neochotu podílet se na společných problémech a na aktivním přístupu v řešení vlastních potíží,
- nedostačující úroveň vzdělání pro zastupování na státní a komunální úrovni,
- přílišná roztržitost romských aktivit a neschopnost jejich sjednocení,
- ve společnosti nevládne přívětivé ovzduší, které by bylo příznivé vzájemné komunikaci,
- dosavadní spolupráce se státní administrativou nepřinesla viditelnější změny v romských problémech,
- zatím nebyla nikým vyvinuta větší aktivita pro zaškolení romských zástupců pro vhodnou a partnerskou komunikaci,

- špatný přístup menšiny k veřejnoprávním médiím, jejichž prostřednictvím by mohla promlouvat k širší veřejnosti a prezentovat své problémy a kulturu.⁷

2.2 Participace dětí

Participace dětí na životě společnosti byla až donedávna tématem, které nebylo jasně formulováno a bylo zkoumáno pouze v rámci rozložení dětských aktivit, především v rámci volnočasových činností. Participace nebyla blíže definována a zahrnovala jevy jako pouhá pasivní přítomnost při nějaké události či činnosti až po skutečnou, odpovědnou účast a podílení se, či realizaci a hodnocení společných činností.

V podstatě nedávno byl popsán tzv. „participační žebřík“, který se především zaměřuje na participaci mimo rodinu. Poté vytvořil Roger Hart osmistupňový model participace dětí:

- první příčkou je manipulace, kdy jsou děti vybráni jako poradci, ale nedostávají zpětnou vazbu. Výzkumy mínění a referenda s dětmi mohou být příkladem manipulace, neboť malé děti chápou různě smysl a účel těchto nástrojů a málokdy jsou informováni o skutečném smyslu a účelu své participace v nich,
- další příčkou je dekorace, což označuje případy, kdy se děti např. účastní aktivity organizace (tzn. taneční vystoupení, přednášení, zpěv), ale téměř nevědí, o čem jde a nemají co mluvit do organizace.

⁷ HOLOMEK, K. Romská menšina v ČR, GABAL, I. et al. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. s. 162- 164.

- tokenismus je třetím stupínkem děti jsou užívány jako panel na konferencích, aniž by byly připraveny a mohly se poradit s vrstevníky, které mají reprezentovat.

Dalších pět stupňů lze již zařadit do participace. Zde je zastoupeno:

- vybrané a informované děti, které jsou o projektu, který vybrali dospělí, dobře informovány, rozumějí významu projektu a vědí, proč se zapojily a jakou mají smysluplnou úlohu.

Mezi další stupně řadíme:

- děti konzultovány a informovány,
- dospělými navrženo, s dětmi podílejícími se na rozhodování,
- dětmi navrženo a řízeno,
- dětmi navrženo, dělí se o rozhodování s dospělými.⁸

Každopádně dítě má právo spolupodílet se, základem pro právo mladých lidí na participaci nacházíme již v Úmluvě o právech dítěte (Úmluva o právech dítěte, Valné shromáždění OSN, New York, 20. 11. 1989), která o participaci přímo nehovoří, ale bere v úvahu její různé zřetele a možnosti. Jejich uplatnění vyplývá z následujících ustanovení:

- právo dítěte svobodně vyjadřovat vlastní názory o věcech, které se ho týkají (čl. 12),
- svoboda projevu, svoboda vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky (čl. 13),
- svoboda myšlení, svědomí a náboženství za přiměřeného usměrňování rodičů (čl. 14),

⁸ KOVAŘÍK, J. et al. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. s. 121.

- svoboda sdružování (čl. 15),
- právo na přístup k informacím z národních i mezinárodních zdrojů, které napomáhají rozvíjet sociální a duchovní předpoklady dítěte i jeho tělesné a duševní zdraví (čl. 17),
- rozvoj osobnosti, jejích schopností, výchova k úctě k lidským právům, základním svobodám, k hodnotám svého národa a státu (čl. 29),
- právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře, oddechové činnosti, na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti čl. 31).

Na Úmluvu navázala Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a Akční plán k realizaci této deklarace. (OSN, New York, 30. 9.1990)

Vývoj podpořilo v 90. letech uskutečňování evropských a světových setkání mladé generace. Např. Světový sněm dětí (Paříž, říjen 1999), 31. Generální konference UNESCO (Paříž, říjen 2001), 27. Mimořádné zasedání Valného shromáždění OSN k 10. Výročí Úmluvy o právech dítěte (New York, květen 2002).

Je tedy zřejmé, že participace dětí a mládeže se stala globálním požadavkem.

Počet setkání dětí i mladých dospělých byl motivován zvýšeným zájmem o tuto oblast života společnosti. Setkání se těšila zájmu a podpoře vlád a zastupitelských sborů států, národních i mezinárodních institucí a neziskových organizací, médií, odborníků, přátel dětí a mladých lidí z různých oborů společenské praxe i teorie.

Mnoho z toho, co však bylo na setkáních proklamováno a doporučováno, zůstává stále ve stádiu úvah a musí se neustále rozvíjet. Lze však říci, že nejmladší občané ve světovém pojetí se mohou vyjadřovat ve srovnání s minulostí častěji a výrazněji.⁹

⁹ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti, Evropské struktury a jejich aktivity.* s. 49- 57.

2.3 Participace romských dětí a mládeže

Příznivé podmínky pro participaci romských dětí a mládeže dává zejména jejich dobrovolné sdružování a účast na dalších aktivitách volného času. Začíná podílem na společenských činnostech uvnitř jejich vrstevnických kolektivů: v útvarech zájmové činnosti (např. kroužky, sportovní družstva), rozvíjí se v činnosti sdružení a zařízení, nové možnosti nachází v aktivitách či hnutích ve prospěch druhých lidí nebo přírody.

V nedávné době se prostor participačních aktivit značně rozšířil. Proběhla zásadní proměna v zemích střední a východní Evropy. V nebývalém rozsahu a pestrosti se uskutečňují tradiční a vznikají nové volnočasové aktivity, vznikají vhodnější prostorové a institucionální, organizační a materiální podmínky. Prosazují se celoevropská východiska, aktivity a jejich cíle. Častěji se organizují mezinárodní aktivity dětí, mládeže a spolu s nimi i pracovníků (např. mezinárodní tábory).

Participace romských dětí a mládeže zůstává aktuálním a dlouhodobým společným úkolem. Prvořadé jsou objektivní postavení a podmínky dětí a mladých lidí, v nichž se střetávají faktory pozitivní, ale i negativní. Mezi prvními je rostoucí míra svobody a možností ve volbě aktivit volného času. Pozitivní vývoj ale oslabuje nestability rodin v důsledku nezaměstnanosti rodičů. Vliv má také jejich postavení v dané obci.

Negativní důsledky způsobují u části mladé romské generace sociální a psychologickou izolovanost a lhostejnost.

Je nutné, aby se příslušníci mladé romské generace ve větším počtu seznamovali s posláním, uspořádáním a fungováním, se správou a řízením institucí vzdělávání, výchovy i obce a vstupovali do nich jako aktivní zájemci

a účastníci. To je hlavní způsob, jak se snažit překonat nezájem a malou motivaci.¹⁰

2.4 Hlavní oblasti participace romské mládeže

Účast mladých lidí ve škole i mimo ni rozvíjejí sociální zájmy účastníků, zvyšují jejich zainteresovanost o věci veřejné a motivují nové zájemce. Vycházejí tak vstříc jejich přirozené aktivitě a smyslu pro nové, rozšiřují poznávání souvislosti společenského vývoje, alternativní přístupy vytvářejí příklady hodné následování. Na jejich vývoji se podílejí především školy, občanská sdružení dětí, mládeže i dospělých, zařízení volného času a média.¹¹

Škola by měla mít povinnost nejdříve nabídnout obsah a metody, které odpovídají současné filozofii výchovy, a tou je multikulturnismus a interkulturnismus. To znamená, že škola je povinna prezentovat romskému žákovi obsah a metody, které zastupují romskou kulturu jako celek, které rozvíjí romství, tradice, kulturu. Teprve v procesu výchovy se může dítě postupně rozhodovat, zdali bude volit asimilaci či emancipaci. Listina základních práv a svobod zakazuje všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnění, ke ztrátě kultury a jazyka, a to včetně způsobů nepřímých. Integraci je proto nutné odlišit od asimilace, tedy odnárodnění a plného kulturního přizpůsobení Romů majoritní společnosti. Každý jednotlivec se sice může pro asimilaci rozhodnout, ale taková volba musí být svobodná, nikomu nelze v ní bránit, ani nesmí k ní být nucen.¹²

Škola je institucí, přirozenou základnou pro vznik a činnost samosprávných aktivit a jejich struktur. Účast dětí a mladých lidí začíná (po rodině) ve školní

¹⁰ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti, Evropské struktury a jejich aktivity.* s. 10- 15.

¹¹ „Tamtéž“ s. 24- 25.

¹² BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka.* s. 21.

třídě a ve škole. Zde žákovská či studentská samospráva žákům umožňuje vyjadřovat se, účastnit se jednání, rozhodovat, podílet se na realizaci rozhodnutí a přebírat za ně spoluodpovědnost. Na závadu ovšem je, že spoluúčast romských dětí a mládeže, se rozvíjí spíše metodou pokusu a omylu a iniciativou jednotlivých pracovníků nebo škol. I proto někdy přetrvává autoritářský vztah učitel a žák, ačkoliv již víme, že demokracie začíná právě ve školní třídě. Řešit tento problém znamená stále pracovat na vztahu učitele a žáka, a to v partnerství a kooperaci a zvyšovat podíl žáka na výchovném a vzdělávacím procesu, umožnit účast samosprávy na tvorbě vnitřního řádu školy i na vytváření vstřícné atmosféry vůči romským žákům a žákům obecně.¹³

Velké zkušenosti a možnosti v otázkách participace romské mládeže mají zařízení volného času, např. domy dětí a mládeže, či střediska volného času. Jsou významnou součástí působení ve volném čase jako sféry dobrovolné volby a účasti na činnosti spontánní, příležitostné, pravidelné, prázdninové. Navazují na vyučovací a mimo-vyučovací činnost škol, podílejí se na životě nejmladších dětí v místě i na přípravě této oblasti.

Do života, výchovy a participace mládeže pronikají stále výrazněji média. Působí na jejich volný čas v rodině, ve škole a obci. Média se obracejí přímo k samotným dětem a mladým lidem, není tomu tak, ale u dětí romských. Stále chybí více mediálních projektů, které by se přímo zaměřili na romskou mládež. Účast romských dětí a mládeže na mediální tvorbě by mohla být pozitivním přínosem při vytváření pozitivního vztahu ke společnosti a k vlastnímu jednání.¹⁴

Někdy se objevují obavy, zda individualizace romských dětí a mladých lidí nezačíná příliš brzy, pokud si ještě neosvojili širší společenské souvislosti, zásady, pravidla a normy. Individualizace a socializace však začínají narozením

¹³ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti, Evropské struktury a jejich aktivity*. s. 24- 25.

¹⁴ „Tamtéž“ s. 28.

dítěte a rozvíjejí se na základě vlivů denního života i cílevědomého působení. Účast na něm má mladého člověka přivést k poznání, rozvoji a uplatnění individuálních předpokladů, sociálního postavení i odpovědného jednání ve prospěch druhých.¹⁵

2.5 Využití vzdělávání romských dětí jako základ integrace a participace

Úspěšná integrace a participace romských dětí a mládeže a vyrovnání jejich životních šancí s většinovou populací je závislá především na dosažení vzdělávacích příležitostí pro všechny děti, žáky a mladé lidi.

Již v roce 2001 vznikl dokument Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR o strategii pro zlepšení celkové situace vzdělávání romských dětí. Okolnosti vzniku tohoto dokumentu můžeme označit jako mimořádně příznivé oproti předcházejícím obdobím. Jasně deklaroval o vůli vlády, aby se vytvořili předpoklady k postupnému nicméně trvalému zlepšení celkové situace vzdělávání romských dětí.

Základní strategie tohoto dokumentu:

- podpořit Romy ve vzdělávání na všech jeho stupních i po skončení školní docházky s cílem zlepšit jejich možnosti zaměstnání,
- prostřednictvím zlepšení vzdělávání Romů zlepšit jejich zaměstnatelnost a tím i sociální postavení,
- napomoci rozvoji romské kultury a tradic,
- podpořit postupné směřování společnosti v ČR k etnicky pestré a občansky jednotné společnosti.

Dokument byl rozpracován na klíčové oblasti, tyto oblasti by tedy bylo vhodné realizovat v praxi. Hlavním předpokladem efektivity vynakládaných sil

¹⁵ Hofbauer, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti, Evropské struktury a jejich aktivity*. 36- 37.

a prostředků je vytvoření komplexního systému, přehledně strukturovaného a obsahujícího systémy zpětné vazby:

- předškolní vzdělávání a příprava pro úspěšné zahájení školní docházky,
- nepovinná výuka romského jazyka, dějin a kultury,
- podpora v průběhu povinné školní docházky,
- podpora studentů při studiu a přípravě na povolání,
- poradenské činnosti při výběru povolání,
- podpora smysluplného trávení volného času,
- šíření informací o Romech,
- výchova k toleranci a odbourávání vzájemných předsudků pro všechny děti,
- podpora začlenění multikulturní výchovy.

Realizace však předpokládá meziresortní spolupráci, v níž jednotliví partneři plní úkoly v rámci svých kompetencí.¹⁶

2.6 Rozpracování klíčových oblastí participace romských dětí a mládeže

- Předškolní příprava romských dětí

Předškolní výchova má zásadní význam pro další vzdělávací a životní dráhu dítěte. Romské děti jsou svým sociokulturním prostředím znevýhodněny již v předškolním věku, jestliže k povinné školní docházce nastupují zcela nepřipraveny. K vyrovnání jazykových a dalších handicapů je třeba vytvořit takové předpoklady, aby romské děti mohly navštěvovat mateřské školy již od tří let. Prostřednictvím romských asistentů by bylo žádoucí působit v tomto smyslu na romské rodiny. V lokalitách s romským obyvatelstvem je nutné zvýšit počet romských asistentů v mateřských školách. Jejich působení lze předcházet komunikačním a adaptačním potížím dětí a napomáhat včasnému řešení

¹⁶ Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*. s. 39- 49.

problémů při komunikaci pedagogů mateřských škol s dětmi a jejich rodiči. V případě romských dětí, by bylo vhodné upustit od placeného školného, čímž by se jistě zvýšila i jejich docházka.

Další variantou je zavedení dostatečného počtu přípravných tříd v mateřských a základních školách. Dále je třeba zajistit dotační politiku, aby překážkou v návštěvě těchto tříd romskými dětmi nebyly finanční nároky kladené na romskou rodinu z této docházky plynoucí.

- Školní docházka romských dětí

Rozpracování vzdělávacích programů je nutné zohlednit kulturní identitu romských dětí. Do obsahu vzdělávání zařadit témata romské historie, kultury a jazyka.

Podle aktuální potřeby zřizovat pracovní místa vychovatelů- asistentů učitele na školách. Poskytnout těmto asistentům dlouhodobou podporu, především důsledným zapojením do systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, které povedou k zlepšování schopnosti komunikace a spolupráce mezi učiteli a asistenty navzájem.

Vytvořit meziresortní systém podpory také romským žákům základních škol pro ty případy, kdy hospodářská situace rodiny brání dítěti plnohodnotně navštěvovat školu a získat základní vzdělání. Finanční podporu směřovat škole na úhradu přímých nákladů (školního stravování, školních potřeb či dopravy do školy).

Velmi prospěšné je prostřednictvím speciálních programů poskytovat možnost připravit se k přijímacím zkouškám na střední školu romským dětem, které o to projeví zájem. Rozhodující součástí je výrazná a dlouhodobá podpora motivace žáka ke středoškolskému vzdělání. Právě zde mohou být romští pedagogičtí asistenti nenahraditelnými vzory.

- Výběr povolání romské mládeže

Dále by bylo vhodné vytvořit systém poradenské činnosti: romský pedagogický asistent ve škole, výchovný poradce školy, poradenská pracoviště, informační a poradenská střediska pro volbu povolání při úřadech práce, která by mohla zajišťovat podporu při rozhodování o výběru budoucího povolání žáka. Cílem by byl výběr vhodného oboru, ale tak jeho úspěšné dokončení. Zde je nutná široká spolupráce s romskou komunitou, jelikož některé okolnosti toto rozhodování o oblasti středoškolského vzdělání další vývoj ztěžují. Je jimi například postoj Romů k některým řemeslům daný tradicí, extrémně silná vazba na rodinu, nebo ekonomická situace rodiny.

Vzhledem k tomu, že okamžitá ekonomická situace vede část romských rodin k tomu, aby odrazovaly žáka střední školy od studia, neboť tím odstraní finanční zátěž rodiny danou například dojížděním, školním stravováním, ubytováním a naopak získá podporu v nezaměstnanosti, je nutné rozvíjet systém finanční podpory romským studentům.

- Smysluplné prožívání a trávení volného času romských dětí

Aktivity volného času jsou součástí života dětí a mládeže. Činnosti závisí na podmínkách, v jakých se uskutečňují a zejména na jejich organizaci. Cílem je podporovat občanská sdružení zaměřená na činnost romských dětí a mládeže ve volném čase. Tuto oblast lze využívat k vzájemnému setkávání a integraci dětí. Finanční prostředky vázané na činnost s dětmi a mládeží jsou poskytované ústředními orgány, kraji, místními orgány a neziskovými organizacemi. Nejdůležitější je zajistit potenciálním adresátům přístup k informacím o těchto zdrojích.

Pro romské děti jsou přirozené hudební, výtvarné a pohybové činnosti. Mnoho z nich má v této oblasti velký talent. K rozvoji tohoto talentu a prostřednictvím toho i k získání a udržení zájmu dětí je důležité podporovat umělecky nadané

romské děti v organizacích, ale i školách s rozšířenou výukou hudební, výtvarní a pohybové výchovy, vybavovat třídy hudebními nástroji a dalšími pomůckami. Prostřednictvím programů ekonomické podpory je vhodné podporovat umělecky nadané romské děti v jejich návštěvě základní umělecké školy, pomáhat při přípravě na přijetí ke studiu na uměleckých středních školách.¹⁷

Jako jeden z výrazných prostředků přípravy člověka na práci se u lidského rodu praktikuje hra. Hra má úzkou spojitost s prací. Na práci je závislá existence lidského rodu, a proto má společnost zájem na tom, aby své nástupce na dosahování adekvátních výsledků připravila. K tomu slouží hra, která je oproti práci jen symbolická, ale plní funkci přípravy na práci. Je to nástroj, kterým se člověk učí přizpůsobovat svému okolí a ovládat sama sebe. Dítě není v různých etapách svého vývoje tak vyspělé, aby plně ovládalo životní situace ve svém okolí. Proto ke zvládnutí podnětů životního prostředí a k porozumění světu, v němž žije, používá hry. Hra má svůj mravní smysl. Je dobrovolnou, spontánní činností a svobodným sebeuplatněním člověka. Pro všechny děti, tedy i romské je hra velmi důležitá. Vytváří kontakt s ostatními, dále utváří celistvou mravní kulturu osobnosti, ale především se dítě snaží světu lépe rozumět a tvořivě na něj spolupůsobit.¹⁸

- Informovanost o Romech

Aby majoritní společnost byla schopna Romy pochopit, je třeba informovat je o životě Romů, tradicích a kultuře. Především je prvotní zlepšit informovanost pedagogických pracovníků škol a školských zařízení s cílem motivovat je pro realizaci podpory vzdělávání romských žáků.

¹⁷ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. s. 39- 49.

¹⁸ BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. s. 106- 107.

V naší moderní době je velmi oblíben internet. Je tedy zřejmé, že informace o romských spoluobčanech nalezneme i prostřednictvím této moderní informační technologie. Zejména je vhodné podporovat internetové stránky tvořené samotnými Romy.

- **Výchova k toleranci**

Výchova k toleranci musí prolínat veškerou školní výchovu od mateřské školy až po školu vysokou. Její součástí je odbourávání předsudků a odstraňování stereotypů z poznání u všech dětí.¹⁹

Chceme-li vychovávat děti a mládež k toleranci, znamená to, že si přejeme ovlivňovat jejich postoje. Je třeba vést děti mládež k ujasnění vlastních postojů vůči jiným národnostem a rasám. Podpořit pozitivní postoje, porozumět negativním, nezůstat však u konstatování, ale jít dál a hledat kořeny negativního postoje. Často jimi bývá strach, negativní zkušenost.

K navození pozitivní atmosféry, aktivity např. při práci ve třídě školy je vhodnější beseda než přednáška. Lze využít metody např. dotazník, ve kterém se nejprve mládež zamyslí individuálně nad tématem, poté své názory probírá ve dvojici, pak ve skupině, teprve pak následuje veřejná prezentace názorů skupiny, při které se snažíme dospět k přijatelným návrhům řešení. Podstatné je po celou dobu besedy udržet nehodnotící postoj, nechat zaznít všechny názory, neblokovat děti a mládež tím, že dáváme najevo odsouzení, není-li názor v souladu s naším.

Techniku je možné naučit, ale již není možné dát přesný návod, jak s dětmi pracovat, není možné dát hotový nástroj, tím jsou většinou vedoucí skupin sami. Podstatné je, aby měli ujasněný vlastní postoj, byli autentičtí, nedirektivní,

¹⁹ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. s. 39-49.

počítali s opozicí a uměli s ní zacházet. Otevřenost dětí vyžaduje čas a důvěru, účinnější je setkat se s nimi vícekrát než provést jednorázovou akci.

Především je důležité informovat děti o etniku, které je např. nejvíce zajímá nebo ke kterému mají nejproblematičtější vztah.

Dále je vhodné uspořádat následující besedy, přiblížit v nich etnikum, vést děti k porozumění.²⁰

- Etika jako návod pro zlepšení řešení životních situací

Etnické konflikty, které dosud ve světě přetrvávají, ukazují na dlouhodobé působení archetypů myšlení, etického přístupu k řešení životních situací u různých etnických skupin, které se zdánlivě nepochopitelně projevují tehdy, když příslušník takového etnika žije v historicky nové situaci. Stejně tak jako příslušník české národnosti má v sobě zažit historickým vývojem určité stereotypy myšlení a určitý vztah vůči jiným národům a stejně je tomu i příslušník romského etnika. Romská situace je ale složitější, jelikož romská populace nevystupuje jako jednotný celek a specificky se odlišuje svým způsobem života a kulturou. V situaci konfliktního vztahu mezi majoritní a minoritní společností je nutná potřeba řešení těchto vztahů kulturním, civilizovaným a citlivým způsobem, který by ale respektoval jak zájmy menšiny, tak strany druhé.

Obyvatelé naší republiky očekávají řešení od vlády, parlamentu, zastupitelstev a dalších orgánů. Pro jednání daných stran však je třeba vytvořit určitou situaci, na níž by se měly dohodnout obě strany a která vyplývá z obecného požadavku tolerance mezi sebou, z filozofie dialogu a interkulturní komunikace. Na budování oboustranného povědomí o potřebnosti tohoto dialogu, by se měla

²⁰ ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 128- 129.

podílet především škola, ale i jiné instituce. Konkrétním příkladem a vzorem dialogu, může být práce osobností nebo sdružení, které se o to pokoušejí- např. semináře T. Šiškové nebo občanského sdružení R-Mosty.

Největší šanci na budování etické základny a dialogu má opět škola. Zde by se mohly uskutečňovat např. etické situační hry i jiné formy výchovy k mravní autonomii, odpovědnosti a respektování odlišné kultury. Přínosné jsou metody užívané ve vyučování jako např. metoda kladného příkladu, povzbuzení a trestu, metoda cvičení mravního jednání.²¹

- Začlenění multikulturní výchovy

K dosažení opravdu lepší informovanosti pedagogů a studentů je účelné poskytovat např. pedagogickým školám sociálně zaměřeným vyšším odborným školám a pedagogickým fakultám literaturu k multikulturní výchově. Vhodné je iniciovat vznik pracovních míst na katedrách či v ústavech, soustředících odborníky v oblasti multikulturní výchovy. Tyto místa též napojit na mezinárodní odbornou komunitu.

Další podpora je třeba od institucí disponující odbornými pracovníky, kteří vytvářejí a za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR vydávají manuály, příručky a metodické pokyny k multikulturní výchově pro učitele různých stupňů škol, s důrazem na metodiku s romskými dětmi.²²

- Rozvoj romského jazyka a kultury

Romským dětem, ale i dospělým Romům je třeba umožnit kultivaci romského jazyka např. v bezplatných jazykových kurzech. V těchto kurzech by byly děti i jiní zájemci seznamováni s romskou tradiční kulturou, literaturou a historií.

Romskému jazyku a romské kultuře by měla být věnována odpovídající odborná pozornost. Pod vlivem postupující jazykové a kulturní asimilace hrozí

²¹ BALVÍN, J. Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka, s. 117- 122.

²² ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. s. 49.

zejména mladé generaci Romů ztráta kulturních tradic, lidové slovesnosti a jazyka samotného. Pro udržení a rozvoj romské kultury a jazyka je vhodné vypisování grantů na projekty sběru lidové slovesnosti, dále pořádání regionálních a celostátních akcí na podporu a propagaci romského jazyka a kultury, např. hudební, literární či divadelní.²³

Naštěstí již nyní existují určité organizace, které se tomuto tématu věnují. Jedná se např. o Muzeum romské kultury, které pracuje jako příspěvková organizace. Muzeum jako jedinečná tomistická instituce má všechny předpoklady významně působit v oblasti uchování a rozvoje romské kultury a romského jazyka, provádět vědeckovýzkumnou činnost v romistice, rozšiřovat informovanost veřejnosti a vytvářet prostor k všestrannému rozvoji romské národnostní menšiny.

Dalším význačným pracovištěm v oblasti romské kultury a jazyka je seminář romistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Jedná se o pracoviště v České republice, které připravuje odborníky-romisty v kompletním magisterském programu. Jejich počet je však stále nedostačující.²⁴

Ještě přirozenější cestou při vytváření dialogu majoritní a minoritní společnosti, ale především při výchově dětí majority a dětí romských, je využití hodnotového obrazu významných osobností. Jejich prezentace ve škole, či v médiích může pozitivně působit na hodnoty dítěte a mládeže, může vytvořit vzájemné pochopení majority a Romů. Významné je využití znalostí o životě a práci těchto osobností. Romské osobnosti se podílejí na vytváření vědomí romství, romské identity, na optimálních podmínkách pro komunikaci a spolupráci mezi Romy, Čechy a dalšími národy.

²³ BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. s. 32.

²⁴ „Tamtéž“ s. 37.

Charakteristika působení význačných osobností:

- dlouhodobý zájem o romskou komunitu,
- zájem o multikulturní výchovu,
- chápání problémů romské komunity,
- profesionální étos, spočívající v ochotě poskytnout své schopnosti, dovednosti, a vědomosti pro povznesení romské komunity,
- občanský étos, spočívající rozšířit svůj profesionální obzor o občanský rozměr, o práci v romských, českých i multikulturních občanských sdruženích,
- schopnost komunikace s romskou komunitou nejenom v blízkém okruhu svého působení,
- schopnost navázat komunikaci s představiteli romské komunity,
- schopnost získávat informace o romské komunitě i o vztazích mezi romskou a majoritní společností,
- schopnost samostatně reagovat na problémy a zastávat svůj názor,
- prohloubit informace o romské komunitě,
- přispět k optimálnímu řešení vztahů mezi romskou a neromskou částí společnosti,
- přispět k vytvoření multikulturní občanské společnosti,
- přispět ke zlepšování sociální situace Romů.

Mnoho osobností, která usiluje o reálné prosazování společensky prospěšných cílů, pracuje v nadacích, obecně prospěšných společnostech a občanských sdruženích. Velmi se např. angažuje obecně prospěšná společnost R-Mosty, vedená jednou z význačných osobností, jejím prezidentem Ladislavem Goralem.

V oblasti umělecké se významně zapsala Mgr. Elena Lacková, jako nejznámější romská spisovatelka a první žena, která v romské komunitě absolvovala Univerzitu Karlovu v Praze a zde také vydala svá četná díla, či

Margita Reiznerová spisovatelka a první předsedkyně literárního svazu romských spisovatelů.

V odborné oblasti se stali nejznámějšími např. Mgr. Jarmila Balážová, žurnalistka či Hilda Pášová, učitelka a lektorka, velká propagátorka romství.

Jelikož tito a další význačné osobnosti znají podmínky v romské komunitě, mohly by být zdrojem informací pro rozhodování státní správy, samosprávy, kultury i školství. Stejně tak by bylo nasnadě využít jejich zkušeností i v oblasti výchovy a vzdělávání pro romskou mládež, ale i pro vzdělávání majoritní společnosti.²⁵

- Rozvíjení vztahu mezi romskou a majoritní společností

Po staletí odmítání, po staletí asimilace se situace Romů pomalu mění díky materiálním, kulturním a psychologickým souvislostem politiky i vztahů, které byly obvykle konfliktní. Asimilace nevedla k integraci, ale ke stále narůstajícímu potlačování romské komunity.

Při snaze ukončit tuto situaci by bylo vhodné především věřit v to, že je to možné a nedělat nic bez přítomnosti Romů.

Společnost by neměla zapomínat při pomoci Romům na jejich způsob života a jejich přání.

Kulturní odlišnost Romů je způsobena odlišností situací, do kterých se dostávají vlivem svého okolního prostředí. Romské skupiny by měly mít možnost udržovat a rozvíjet svou původní kulturu. Ale majoritní společnost má stále

²⁵ BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. s. 159- 163.

tendenci prosazovat svoje názory a rušit to, co se jí nelíbí, čímž se snaží omezovat působení menšiny.

Harmonické spolužití by mělo probíhat za pomoci vzájemné adaptace.

Především je vhodné přesně definovat problémy. Jasně formulované problémy jsou cestou k řešení.

Další cestou je spolehnout se na dynamiku menšinové společnosti. Rozpoznat její schopnost a její právo určit svůj vlastní způsob života a svoji budoucnost. Nutné je porozumět jejich životnímu stylu, respektovat je a podporovat.

Vhodným řešením je tak poradenská činnost. Pouze konzultacemi a diskusemi se většina může dostat ke stejnému způsobu chápání skutečnosti. Je tedy potřebné naslouchat Romům a porozumět jim. Konzultace mohou probíhat na různých úrovních, počínaje jednotlivci, rodinou až po organizace.

2.7 Organizace participující a integrující romské děti a mládež

Existence občanské společnosti je založena na tom, že její politický systém je postaven na možnostech občana přímou participací ovlivnit věci veřejné. Nejblíže k této participaci má třetí sektor, nebo-li neziskové organizace.

Neziskové organizace mají v demokratickém státě velikou roli a především roli participační. Lidé se prostřednictvím sdružování v neziskových organizacích snaží vyjádřit společné zájmy a požadavky, mohou zde řešit společné problémy. Kromě této role mohou zajišťovat například různé služby, pro lidi, kteří své potřeby nemohou uspokojit jinde. Neziskové organizace tak suplují služby, které má zajišťovat stát, ale nabídka těchto služeb prozatím chybí. Tyto služby jsou

převážně efektivní, neboť nejsou nuceny dosahovat zisku a jsou cílenější, protože vycházejí ze skutečných potřeb klienta.²⁶

Většina romských a proromských občanských sdružení vznikala až po roce 1989. Cílem těchto projektů je zlepšení sociálního postavení Romů, umožnění vzdělání. Jsou také zaměřena na pomoc školám, které se snaží o integraci romských dětí a mládeže do majoritní společnosti. Čistě romské projekty a romská sdružení byla zprvu zaměřena na rozvíjení folkloru, na taneční a pěvecké nadání, které je Romům přirozené. Dnes již mají větší vliv na integraci i participaci svých členů v české společnosti.²⁷

Je mnoho organizací, které se snaží o integraci romských dětí a mládeže do majoritní společnosti. Jejich snaha spočívá hlavně ve zlepšení informovanosti české společnosti o romské historii, kultuře a způsobu života Romů. Vytvářejí různé vzdělávací programy o Romech samotných, ale především se věnují vzdělávání romských dětí, zvyšování jejich kvalifikace, sociálnímu a právnímu poradenství, pořádají volnočasové aktivity, zakládají dětské kluby a informační stránky pro děti a mládež. Děti se v rámci těchto organizací účastní různých soutěží a festivalů a rozvíjí svoje znalosti a dovednosti.

Některé organizace již s romskou mládeží natolik spolupracují, že opravdu již můžeme mluvit o participaci.

2.7.1 Nevládní nezisková organizace R-MOSTY

Tato nezisková organizace, sídlící na Fakultní ZŠ na Havlíčkově náměstí v Praze 3 je jedna z míst, kam docházejí romské děti velice rády.

²⁶ MANSFELDOVÁ, Z. KROUPA, A. ad el, *Participace a zájmové organizace v České republice*. s. 81- 82.

²⁷ SOCIOKLUB, *Romové v České republice*. s. 286- 289.

Její nízkoprahový klub pro děti a mládež se věnuje jejich rozvoji a naplnění volného času. NZDM R-Mosty je členem profesní asociace Č. A. S. - České asociace streetwork. Tato činnost je zaměřena na děti a mládež od 10 do 18 let. Tráví zde svůj volný čas, naučí se základním dovednostem z PC a internetem. Mohou zde poznat nové přátele, hrát různé hry a účastnit se různých výletů do přírody. Velice přínosné je využití hudby jako integrace do skupiny vrstevníků a to především u romské mládeže, která má mnohdy velký talent pro tuto činnost. Pracovníci organizace poskytují dětem rady při obtížných situacích, při problémech se školním prospěchem a následným doučováním. Děti a mládež se mohou zapojit do pořádání benefičních koncertů a různých projektů zaměřených na volnočasovou aktivitu.

Další činností je příprava romské mládeže na trh práce a sociální poradenství, které je poskytováno na základě standardů sociálních služeb MPSV ČR a podle platného zákona o sociálních službách. Poradenství je bezplatné a zaměřené např. na řešení bytové otázky, zaměstnání či dluhové problematiky. Sociální poradenství je vhodné pro mládež při výběru vhodného středního vzdělání nebo učebního oboru. Pomáhá při jednání s úřady, sepisování formulářů, dopisů, žádostí.

Velmi důležitou činností je terénní sociální poradenství. Terénní pracovníci vyhledávají rodiny a jednotlivce v ohrožených komunitách. Zde se snaží nabídnout pomoc při řešení náročných životních situacích a kontaktovat je na organizace kam mohou sami docházet a řešit svou situaci dále.

Součástí je i prevence sociálně patologických jevů a osvěta v rizikovém prostředí, včetně krizové intervence a poradenství.

Organizace provozuje také azylový dům pro děti a jejich matky, které se dostaly do tíživé životní situace, spojené se ztrátou bydlení, nebo byly vystaveny domácímu násilí. Kromě zajištění ubytování zde matky dětí mají možnost využít

pomoc při vyhledávání pracovního uplatnění a nalezení nového bydlení. Každý rok organizace pořádá řadu festivalů, které následně přispívají na činnost azylového domu.

R-mosty se zaměřuje na poradenskou činnost. Poradenské centrum je projekt soustředící se na psychosociální a pedagogické služby na Praze 3. Poskytuje zdarma různé služby specialistů romským dětem a mládeži, ale i široké veřejnosti. Je financován z prostředků Evropského sociálního fondu- OPPA ESF. Je zde zastoupen např. psycholog, speciální pedagog či drogový preventivní odborník.

Velmi oblíbený je Komiks o romské historii, který je možné využít i při výuce dějepisu. Komiks začal vycházet v rámci projektu Multikulturalita a byl vydán organizací R-mosty v roce 2008 jako dvojjazyčný, pro romské tak neromské děti.²⁸

2.7.2 Občanské sdružení ROMODROM

Sdružení je zaměřeno na prosazování práv a integrace osob ohrožených sociálním vyloučením. Bylo založeno v roce 2001 a sídlí v Praze 2- Uhřetíněv.

Kromě činností zaměřených na rozvoj dětí, poskytuje podporu osobám dotčených výkonem trestu, spojeným zároveň s programem pracovním. Jedná se o práci odborných pracovníků v rodinách, které mají některého člena rodiny ve výkonu trestu, nebo přímá pomoc propuštěným z výkonu trestu. Pomáhají rozvíjet základní pracovní dovednosti a kompetence, které jsou požadovány zaměstnavateli při náborech pracovníků, čímž se jejich šance na získání zaměstnání zvyšují.

²⁸ Nevládní nezisková organizace R- MOSTY [online]. Praha: [cit. 18. února 2011]. Dostupné na WWW:<<http://www.rmosty.cz/index.html>>

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež zajišťuje organizované i neorganizované volnočasové aktivity, sportovní aktivity, programy primární prevence, kurzy, výjezdové akce, návštěvy koncertů, kina a divadla. Snaží se o snížení sociálních rizik vyplývajících ze způsobu života a začlenění dětí a mládeže do skupin vrstevníků a společnosti. Při doučování pracovníci využívají spíše her, aby děti neodradili a motivovali je pro další činnost.

Ve sdružení jsou využíváni terénní pedagogičtí asistenti, kteří působí v různých sociálně vyloučených lokalitách a vyhledávají děti, které jsou zatíženy nedostatečnou školní docházkou, či předčasným ukončením systému vzdělávání. Řeší problémy vzniklé se školní docházkou, školní vybaveností, začleněním dětí do vrstevnických skupin ve školách a posilují motivaci k dalšímu vzdělávání. Momentálně asistenti působí v olomouckém a Moravskoslezském kraji. Projekt se dotýká přibližně 900 dětí a je financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního Vzdělávání pro konkurenceschopnost a Státního rozpočtu ČR.

Organizace zaštiťuje mnoho středisek, např. Klub Baruvás v Praze 8- Karlín, který po celý rok pořádá pro znevýhodněné děti a mládež různé akce, slavnosti, letní tábory, zimní zájezdy.

Zajímavý je Romodrom pro regiony. Což je projekt, který má propojit spolupráci neziskových nízkoprahových organizací pro Romy a poskytovat jim tak co nejlepší sociální služby a terénní práci v šesti krajích ČR.²⁹

²⁹ Občanské sdružení ROMODROM [online]. Praha: [cit. 18. února 2011].

Dostupné na WWW: < <http://www.romodrom.cz> >

2.7.3 Salesiánské středisko mládeže- dům dětí a mládeže České Budějovice

Toto středisko prostřednictvím preventivního výchovného systému Dona Bosca přispívá k vytváření volnočasových aktivit a sociální práce při napomáhání rozvoje dětí a mládeže.

Společenství svatého Františka Saleského (Salesiáni Dona Boska) je kongregací v katolické církvi. Zakladatelem byl již zmiňovaný italský kněz Jan Bosco.

Také se zde uskutečňuje evangelizace mezi mladými a nabízí doprovázení ve víře. Důležitá je motivace k činnosti a tím předcházení nežádoucím iniciativám mládeže.

Speciálním způsobem salesiánské výchovy je celkový přístup k člověku. Tento způsob výchovné přítomnosti mezi mládeží se projevuje uplatněním principu asistence, což znamená přítomnost vychovatele mezi mladými a vždy přítomná výchova ke kladným hodnotám.

Preventivní systém má tři kroky:

- učit děti a mládež mít rozumné požadavky,
- napomoci jim pochopit, že ji má někdo rád, přestože má na ni určité požadavky,
- ukázat dětem a mládeži cestu k Bohu, to, že víra je pro člověka cestou ke svobodě, solidárnosti a spravedlnosti.

Pracují zde i dobrovolníci a odbornou praxi zde mohou vykonávat studenti Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Součástí jsou Kluby pro romské děti a mládež, či Romská oratoř, kde probíhá kromě koníčků a kroužků i doučování, sportovní programy, preventivní a tématické programy pro romské děti a mládež.

Středisko vychází z principu nízkoprahovosti, což znamená, že se programů může účastnit každý ze sociálně znevýhodněných, či romských dětí a mládeže.

Svou činností umožňuje svým členům participaci a to tak, že zapojují uživatele do tvorby obsahu i formy aktivit. Formou besed a diskuzí se mohou vyjadřovat k chodu organizace a následně se spolupodílet na tvorbě nových programů a akcí.

V Romských klubech se organizace snaží o osamostatnění dětí a při správném vedení o to, aby děti a mládež dokázaly samostatně navrhnout řešení různých problémů, dokázaly vyjádřit svůj názor a spolupracovaly s ostatními. Tím vším jsou romské děti motivovány a mají pocit sounáležitosti s organizací.³⁰

2.7.4 Společenství Romů na Moravě

Občanské sdružení fungující od roku 1991 je zaměřeno jako většina obdobných společností především na integraci Romů do společnosti ČR. Centrální sídlo je umístěno v Brně, ale neustále se rozrůstá i do dalších měst. Momentálně je v sedmi městech v okolí Brna.

Hlavní činností je terénní sociální práce, výchovně vzdělávací aktivity pro děti a mládež a podpora romské kultury. Přispívá k integraci Romů, zlepšení bytové situace, lepšímu umístění na trhu práce, a řeší problémy spojené s rasovou diskriminací.

Romskou mládež participuje spoluúčastí a spolupodílením se na různých festivalech, soutěžích, které poskytují dětem jejich sebeprosazení. Děti,

³⁰ Salesiánské středisko mládeže- dům dětí a mládeže ČESKÉ BUDĚJOVICE [online]. ČESKÉ BUDĚJOVICE: [cit. 18. února 2011].

Dostupné na WWW:< <http://www.sasmcb.sdb.cz>>

spolupracují svými návrhy na vytváření čtrnáctideníku Romano Hangos. Zde mohou líčit i své příběhy, upozornit na portréty romské mládeže a spolupracovat s romskými i neromskými osobnostmi.³¹

2.7.5 Romská střední škola sociální v Kolíně

Přestože se nejedná o neziskovou organizaci ale, o romskou školu schválenou ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, je tato škola vhodným příkladem participace a integrace Romů. Cílem školy je poskytnout romské mládeži velmi potřebné vzdělání, čímž jí usnadní její participaci do majoritní společnosti.

Kromě předmětů, které jsou nutné splnit pro získání zkušeností v práci sociálních pracovníků je učivo přizpůsobeno studentům, tak aby obsahovalo i romské dějiny, kulturu a jazyk.

Výhodou je, že na škole jsou překonané předsudky proti Romům, jelikož jsou zde jen romští studenti. Nevýhodou pak je, že tím nedochází k začlenění studentů mezi majoritní mládež.

Je však zřejmé, že studenti zde mají možnost participace, jelikož mají určitý vliv na vedení školy, mohou dávat návrhy na zlepšení výuky a zapojení mládeže do aktivit školy, což je pak zpětnou vazbou pro pedagogy.³²

³¹ Společenství Romů na Moravě [online]. BRNO: Posl. úpravy 10. 09. 2010 [cit. 18. února 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.srnmcz.cz>>.

³² Romská střední škola sociální[online]. Kolín: [cit. 20. února 2011]. Dostupné na WWW:< <http://www.osf.cz/djuric/kolinncz.htm>>.

2.7.6 IQ Roma servis

Toto občanské sdružení je nestátní neziskovou organizací sídlící v Brně a okolních městech.

Poskytuje sociálně právní poradenství, ale především vzdělávací a volno časové aktivity pro děti a mládež. Nabízí vzdělávací aktivity, které mají podpořit chuť u studentů k dosahování vzdělání. Dále nabízí možnost kvalitně trávit volný čas.

Jako způsob participace shledávám ve snaze pracovníků, aby klient zásadně bral odpovědnost za své činy, rozhodoval o způsobu a průběhu poskytovaných služeb, kde pracovník nabízí různé alternativy řešení situace. Služby jsou tedy poskytovány v souladu s principem maximálního řešení, ale především záleží na klientovi samotném.

Dalšími oblastmi, kde se romské děti a mládež sami rozhodují i zapojují, jsou projekty pořádané tímto sdružením:

Například sem patří projekt- Tancem k pochopení a toleranci. Nejen, že zde, děti předvádí své nadání i majoritní společnosti, ale především se zde mohou realizovat a učit nakládat se svým volným časem. Mnohé z nich také sami navrhnou a připravují vlastní muzikálová představení, divadlo, fotodokumentaci, atd.

IQ Roma servis je široce zaměřená organizace, která dává příležitost romské mládeži a dětem se řádně rozvíjet a integrovat zapojením do řady projektů. Sama organizace staví na jejich spolupodílení a participaci do těchto projektů.³³

³³ IQ ROMA SERVIS [online]. Brno: [cit. 20. února 2011].

Dostupné na WWW: <<http://www.iqrs.cz>>.

2.7.7 Sdružení Dženo

Toto sdružení sídlí v Praze- Vinohrady a jeho předním cílem je sdružovat občany romské národnosti, podporovat rozvoj tradičních romských hodnot a vlastností a poskytovat podporu menším regionálním romským organizacím.

Angažuje se především ve vzdělávání mladých Romů, v oblasti médií, ale také monitoringu tisku. Je motivací pro romskou mládež, napomáhá ke zdárnému dokončené základní školy u romských dětí a následně ke zvyšování jejich kvalifikace pomocí různých kurzů a rekvalifikací. Velký přínos nacházím, ve vydávání měsíčníku Amare Gendalos a podílení se na různých televizních pořadech o romské mládeži, např. televizní pořad Romale. Sdružení také provozuje romské internetové rádio Rota.

Významným participačním projektem tohoto sdružení byl kurz žurnalistického minima pro romskou mládež. Po ukončení kurzu se účastníci zapojili ve tvorbě české televize, nebo v českém rozhlasu, jiní se stali redaktory některých romských měsíčníků.

I dalšími projekty pracovníci sdružení připravují mladé Romy pomocí různých kurzů např. na vedení regionálních romských organizací a učí je komunikovat s médií a místní samosprávou, čímž podporuje participaci Romů na veřejném i politickém životě.

Kromě kurzů se organizace zaměřuje na Romské festivaly, kde se představují známé i méně známé romské kapely, ale také taneční a hudební dětské soubory. Tyto festivaly napomáhají kromě podpory tradiční romské kultury i k vyhledávání nových romských talentů.³⁴

³⁴ Sdružení DŽENO [online]. Praha: [cit. 20. února 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.dzeno.cz>>.

2.7.8 Cheiron T

Tato nestátní nezisková organizace vznikla v roce 1997 v Táboře. Je zaměřena na děti a mládež, které se nacházejí v obtížné životní situaci. Především se soustředí na romské děti a mládež ohroženou návykovými látkami či násilím. Komunitní centrum usiluje o integraci a participaci mladých lidí ve společnosti.

Poskytuje výchovné, vzdělávací a aktivizující činnosti, sociální terapii či preventivní programy, ale i kulturní a sportovní akce či soutěže. Svou péči věnuje dětem a mládeži, která neumějí hodnotně trávit svůj volný čas. Snaží se rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti a rozvíjí jejich seberealizaci. Tato organizace spolupracuje s obcí a státní správou, ale i s ostatními NNO v Táboře. Dále úzce spolupracuje s místní knihovnou, divadlem a kinem, kde pravidelně při různých příležitostech mohou děti předvést své dovednosti.

Mladí lidé prostřednictvím této organizace spoluutvářejí kulturní a výchovné akce a založili soubor mladých Rómů Čiriklore. Prostřednictvím daného souboru se následně účastní festivalů konaných městem Tábor.

Pokusila jsem se tedy částečně zmapovat některé organizace, které jsou zaměřené především na rozvoj, integraci ale i na participaci romských dětí a mládeže v naší republice. Mnoho z nich se pokouší děti naučit pracovat vhodně se svým volným časem, pomoci jim rozšiřovat vzdělání a značná část zapojuje děti a mládež do svých programů, tak aby nenásilně mohli sami členové spolupracovat a navrhovat projekty nové.

Organizace, které děti a mládež integrují i participují, nemají svou činnost jednoduchou. Musejí si sami pokládat mnoho otázek, musejí se ptát dětí, rodin i místních úřadů, co očekávají od určitého projektu, ještě než je zahájen. Zjišťují, zda děti stojí o participaci, musejí druh projektu přizpůsobit znalostem a schopnostem dětí. Přemýšlejí o vlivu této participace na děti, jak vést děti

a mládež, aby byli iniciativní, atd. Přese všechna úskalí se již najde řada takových organizací, které dovolí dětem, aby se na jejich činnosti spolupodílely.³⁵

Organizace, které jsem uvedla, se určitým způsobem přibližují participaci romských dětí a mládeže. Poskytují dětem možnost rozhodovat a spolupodílet se na řízení a vytváření projektů. Děti jsou mnohem více angažovány do vzniku a plánování nových činností a tím jsou dané věci i více oddané, více jim na výsledku záleží. Pracovníci organizací berou názory dětí a mládeže velmi vážně, jsou pro jejich práci i zpětnou vazbou. Je samozřejmé, že musejí činnost dětí mnohdy koordinovat, ale i přesto iniciativu dětí velmi podporují.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. Výzkum

3.1 Úvod

V dnešní době demokratické společnosti by lidé měli mít možnost participovat se v různých oblastech. Ta možnost zde je a mnozí ji využívají. Rozvoj participace v ČR je v průměru s ostatními státy v Evropě. Otázkou však zůstává, zda tuto možnost mohou v ČR dostatečně využívat i menšiny, konkrétně romská menšina.

Ve své práci jsem se pokusila psát o rozvoji participace romských dětí a mládeže. Jelikož jsem alespoň rámcově chtěla posoudit, zda se praxe shoduje s teorií, oslovila jsem v praktické části respondenty z této skupiny občanů naší republiky.

³⁵ KOVAŘÍK, at el. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. s. 140.

3.2 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, prostřednictvím dotazovaných respondentů jejich participaci v naší společnosti, respektive v rámci města Tábor.

Dále jsem se pokusila zmapovat jejich možnosti spolupodílení se na různých činnostech a chodu volnočasových aktivit v neziskových organizacích nebo v rámci jejich škol v místě bydliště.

3.3 Výzkumný soubor

Pro svůj výzkum jsem využila svého postavení sociálního pracovníka ve svém předešlém zaměstnání v Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Táboře.

Oslovila jsem romské děti, které žily se svými matkami na azylovém domě. Výzkumný soubor zahrnuje celkem 40 dětí ve věku od 10 do 17 let.

Jelikož se jedná o chráněné obydlí, všem dotazovaným byla zaručena anonymita.

3.4 Hypotézy

Hypotéza 1(H1)

Participaci romských dětí ovlivňuje školní prostředí.

Hypotéza 2(H2)

Participaci romských dětí ovlivňuje jejich sociální znevýhodnění.

Hypotéza 3(H3)

Je nutné rozšiřovat a podporovat neziskové organizace, jelikož integrují i participují romské děti a mládež.

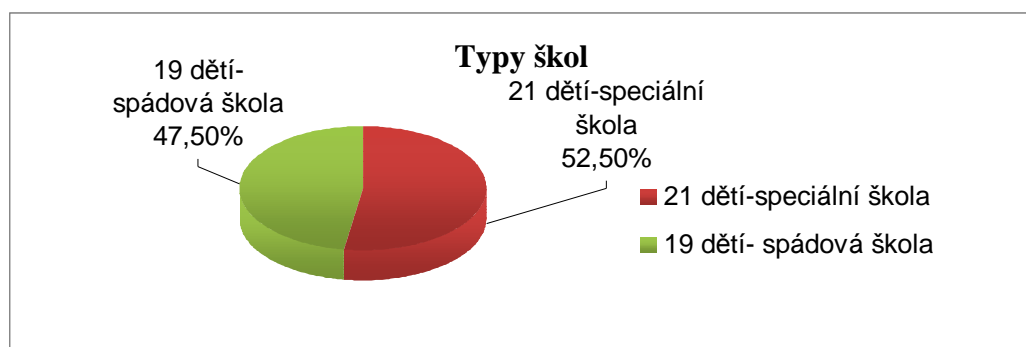
3.5 Technika sběru dat

Pro ověření či vyvrácení uvedených hypotéz, jsem využila kvantitativního výzkumu. Sběr dat probíhal na základě písemných dotazníků s jednoduchými otázkami, které byly přiměřené pro věk dětí. Při vyplňování dotazníků jsem byla vždy přítomna, jelikož někdy bylo nutné některé otázky dětem vysvětlit a přiblížit. Dotazník obsahoval osm otevřených i uzavřených otázek. Otázky jsem zaměřila na spolupráci či spolupodílení se dětí ve školním a volnočasovém zařízení. Sběr dat jsem prováděla na azylovém domě a to od ledna do března 2010.

3.6 Výsledky dotazování

Otázka č. 1 – Kam docházíš do školy?

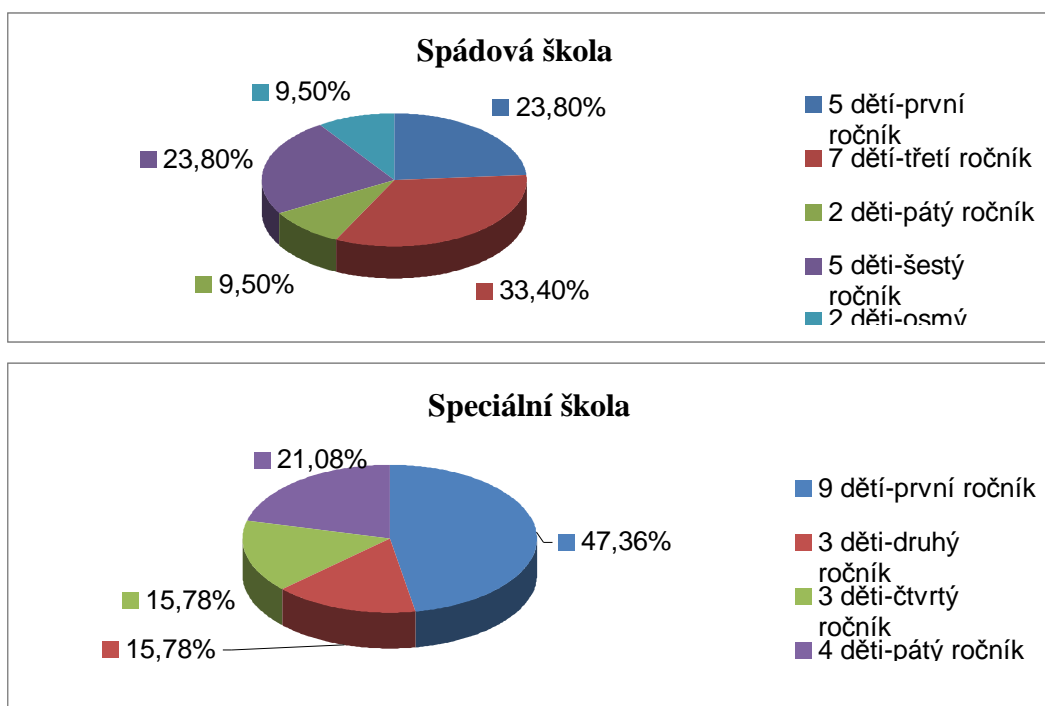
Graf č. 1

Z celkového počtu 40 dotazovaných respondentů navštěvovalo 19 romských dětí speciální školu v Táboře, ostatní docházely do spádové školy blízko azylového domu. Z toho vyplývá, že více než polovina dětí byla žáky speciální školy. Ze své pozice sociálního pracovníka jsem věděla, že tomu tak není pro to, že by byly méně šikovné či pomalejší, ale většinou je k tomu vedli rodiče či vrstevníci, jelikož na speciální škole po nich pedagogové nechtěli tolik vědomostí jako na klasické škole základní a nebyly vystavovány srovnávání s ostatními žáky s majoritní společností. Děti a rodiče již po prvních neúspěších v prvním ročníku základní školy, chtěli přejít do školy speciální, přitom někdy stačilo jen lepší spolupráce mezi spádovou školou a rodiči či domácí příprava učiva.

Otázka č. 2 – Který ročník ve škole navštěvuješ?

Graf č. 2

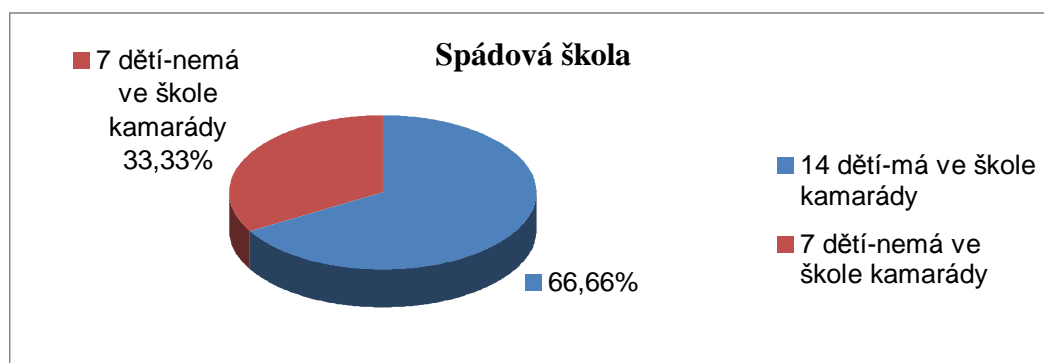

Z 19 dětí, které navštěvovaly speciální školu, docházelo 9 do první třídy, 3 do druhé třídy, 3 do třídy čtvrté a 4 do páté třídy. Ve spádové základní škole z 21 dětí z azylového domu bylo 5 v první třídě, z toho dvě ročník opakovaly, 7 ve třídě třetí, 2 v páté třídě, 5 v šesté třídě, z toho jedno ročník opakovalo, a velkým úspěchem, který připisují asistentovy pedagoga, který měl tyto dvě děti na starosti, bylo, že 2 romské děti navštěvovaly osmou třídu klasické základní školy. U romských dětí, které přicházejí z azylového domu, tedy převážně z nestabilních rodinných podmínek je opravdu velkým úspěchem, jestliže dochodí základní školu bez větších problémů.

Otázka č. 3 – Máš ve škole kamarády?

Speciální škola – 19 dětí má ve škole kamarády, tedy kladně odpovědělo 100%.

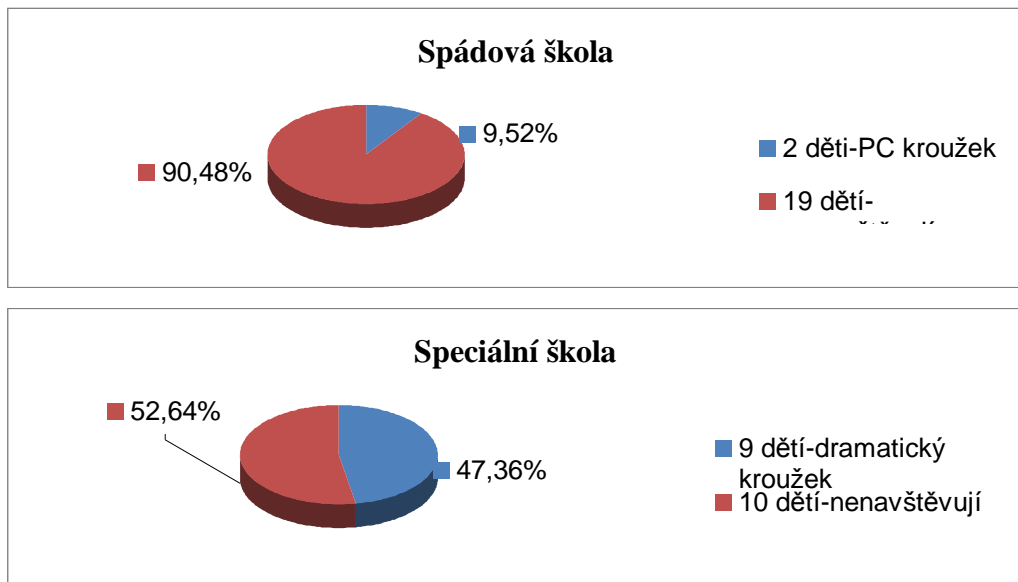
Graf č. 3

Děti ze speciální školy odpověděly všechny kladně. Děti docházející do spádové školy měly odpovědi rozdílné. Převážně děvčata, celkem 11 dětí odpovědělo kladně, ale u chlapců byly jen 3 odpovědi kladné. U ostatních 7 dětí byla uvedena záporná odpověď. Většinou se jednalo o děti z výrazně sociálních rodin.

Otázka č. 4 – Máte v rámci školy nějaké kroužky, chodíš na nějaké?

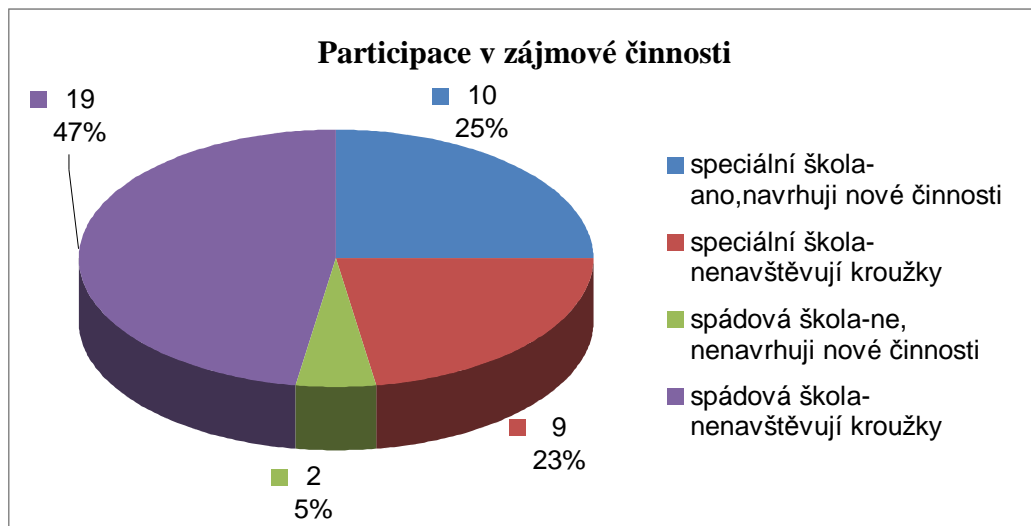
Graf č. 4

Ve speciální škole navštěvovalo 9 dětí dramatický kroužek, kde byly velmi úspěšné. Tyto děti byly velmi pohybové a pěvecky nadané. Škola také pořádala kroužek zcela zdarma, což je pro rodiče ze sociálně znevýhodněných skupin velmi přínosné a nijak je finančně nezatěžuje. Ostatní 10 dětí odpovědělo, že kroužky na škole mají, ale nechtějí je navštěvovat. Na spádové škole děti uváděly, že kroužků je hodně, ale rodiče jim na ně nemohou přispívat. Celkem z 21 dětí docházely na kroužek 2 a to počítačový.

Otázka č. 5 – Můžeš sám navrhnout paní učitelce, co bys na kroužku, do kterého chodíš, rád dělal, vymýšlíte spolu nové činnosti?

Graf č. 5

Na speciální škole všechny děti, které navštěvovaly dramatický kroužek, odpovídaly kladně. Na spádové škole dva chlapci docházející na kroužek počítačový odpověděli záporně. Na počítačovém kroužku jim byla činnost přímo předkládána. To svědčí o tvárném a participujícím prostředí školy speciální.

Otázka č. 6- Navštěvuješ nějaké zařízení, organizaci, kroužek mimo školu?

Všech 40 dětí navštěvuje mimoškolní zájmovou činnost, tedy 100 %

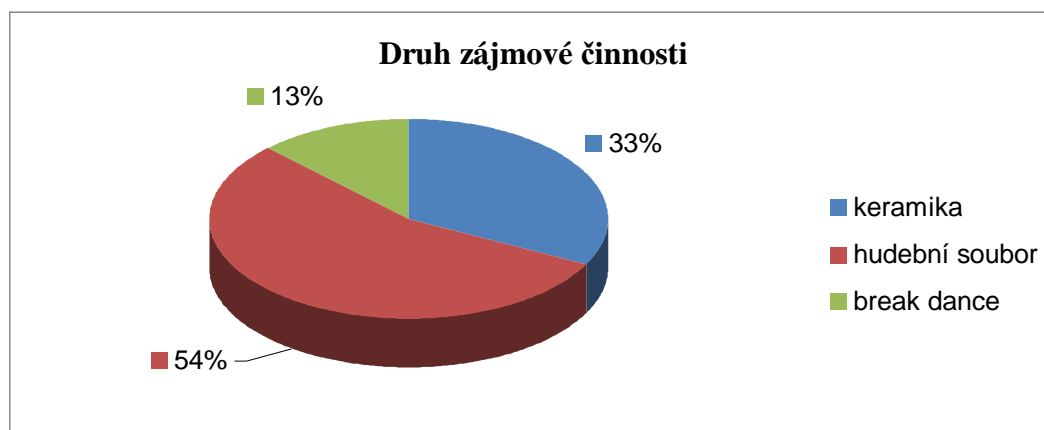
Všechny děti, celkem tedy 40 respondentů odpovědělo kladně. Děti pravidelně jednou v týdnu docházely do neziskové organizace Cheiron T v Táboře, kde mohly využít své umělecké nadání zcela zdarma.

Otázka č. 7- Můžeš se v organizaci, kroužku sám podílet na nových projektech, soutěžích, vymýšlet nové aktivity, vyslovit své názory?

Opět všech 40 respondentů odpovědělo kladně, tedy 100%

Otázka č. 8 – Jak se v organizaci, kroužku spolupodílíš (participuješ), na jeho vedení, činnostech, projektech?

Graf č. 6

13 dětí odpovědělo, že nejradyji navštěvovaly keramickou dílnu Cheiron T, kde mohly, sami navrhovat, co budou vyrábět a zúčastňovaly se i různých soutěží. Kromě keramiky navrhovaly plakáty pro dobročinné akce spolupracujících NNO, jako např. pro Kaňku Tábor nebo Fokus Tábor.

Nejvíce dětí, celkem 22 docházelo do Cheironu T, na taneční a hudební kroužek. Byly součástí souboru Čiriklore a mohly se spolupodílet na různých festivalech.

Zbylé děti navštěvovaly taneční kroužek a break dance, také v rámci organizace Cheiron T a vystupovaly na akcích pořádaných městem Tábor. Tyto děti byly velmi nápadité a sami navrhovaly choreografii.

3.7 Shrnutí výsledků výzkumu

Průzkum měl nastínit, zda mají romské děti v dané oblasti možnost participace, ať už se jedná o školní či mimoškolní prostředí a zda má vliv na tuto participaci skutečnost, že dítě navštěvuje speciální školu, nebo školu spádovou.

Po utřídění dat vyplynulo, že uvedené romské děti téměř z poloviny navštěvovaly speciální školu, kterou by mnohdy nepotřebovaly, protože jejich znalosti a schopnosti byly často srovnatelné s ostatními žáky na klasických základních školách. Důvodem proč odcházely na speciální školu, mohl být pomalejší výklad učiva a menší rivalita na speciální škole, ale základním problémem nejspíše bude malá vstřícnost a zájem pedagogů na klasických základních školách či nechuť rodičů k větší domácí přípravě svých dětí. Je to škoda, jelikož ve spádové škole by se více romské děti integrovaly do majoritní společnosti a usnadnilo by jim to případné další vzdělávání.

Na druhé straně ve speciální škole se mohly romské děti účastnit a participovat ve svém volném čase zcela bezplatně, což mnoho rodičů uvítalo a své děti v této činnosti podporovalo. Oproti tomu na škole základní jsem zjistila z uvedených výsledků nepatrnou účast na kroužcích a téměř žádnou možnost participace. Důvodem bylo, že mnoho kroužků musejí rodiče financovat a to je pro sociálně znevýhodněnou menšinu Romů nemyslitelné, proto se jich děti neúčastní.

Z průzkumu dále vyplynulo, že ve svém volném čase děti navštěvují neziskovou organizaci, která je velmi podporuje a poskytuje jim tak potřebnou integraci a posléze i participaci v rámci svého zařízení i mimo něj.

ZÁVĚR

Cílem naší společnosti je co nejlépe uspokojit potřeby a zájmy občanů, ale i menšin. Aby tomu tak mohlo být, musíme jejich potřeby a zájmy nejprve poznat, k tomu nám napomáhá participace. V naší republice se participace teprve rozvíjí a to převážně díky nevládnímu sektoru.

Ve své bakalářské práci v teoretické části jsem pojednávala nejprve o integraci a posléze o participaci romských dětí a mládeže. Pokusila jsem se dotknout i všudypřítomných existenčních problémů romské menšiny. Romská menšina má život ve společnosti mnohdy znesnadněn, proto je vhodné tyto existenční problémy brát při řešení různých v úvahu. Dále jsem uvedla jak důležité je pro romské děti a mládež vzdělávání. V moderní společnosti je vzdělání dominantním klíčem, který otevírá cestu ke kvalifikované či vysoce odborné práci a zároveň snižuje význam rozdílného sociálního i etnického původu a otevírá prostor individuálním schopnostem, pracovitosti a výkonnosti. V případě Romů je však vzdělání právě tím klíčem, který jejich šance a jejich integraci do české společnosti uzamyká.

Vzhledem k rozvoji participace Romů v rámci neziskových organizací jsem závěrečnou kapitolu v teoretické části věnovala několika významným organizacím v naší republice.

V části praktické jsem se zaměřila na rozvoj participace romských dětí ve městě Tábor. Pracovala jsem se třemi hypotézami.

První hypotéza (H1) předpokládala, že participaci romských dětí ovlivňuje školní prostředí. Hypotéza byla průzkumem potvrzena i vyvrácena. Z průzkumu totiž vyplynulo, jak děti, které navštěvují speciální školu jsou spokojené. Školní prostřední ve speciální škole jim nabízí mnohé kroužky zdarma, jelikož je většinou navštěvují děti ze znevýhodněných rodin. Děti zde nevidají rivalitu

a romské děti speciální školu i upřednostňují. Důvodem jsou nižší nároky na učivo a méně spolužáků ve třídě. Na druhé straně ve spádové škole jsou romské děti více mezi dětmi z majoritní společnosti a tím mají i větší šance v budoucnu. Jestliže na klasické základní škole vydrží, mají větší možnost dalšího vzdělávání, avšak dnešní generace mladších Romů je postižena tím, že velké množství absolvuje speciální školu. Uplatnění těchto dětí v učebních oborech je omezený a tím se horší situace na trhu práce. Mnohdy by děti zvládly i základní školu, ale sami jejich rodiče preferují školu speciální, jelikož zde je výuka přizpůsobena slabším žákům a rodiče doma nemusejí tolik dbát na domácí přípravu.

Druhá hypotéza (H2) předpokládala, že participace romské mládeže je ovlivněna jejich sociálním znevýhodněním. Tato hypotéza se potvrdila. Romské děti se stále na klasických základních školách setkávají s předsudky vůči jejich menšině. Proto také mnohdy přestupují na školy speciální. Tyto předsudky pramení převážně z neznalosti historie a života Romů, čímž jsou odlišnosti v chování vnímány jako známky snížené mentální úrovně. Řešením je více speciálních pedagogů a osobních asistentů na základních školách, kteří se zaměřují na individuální výuku se zaměřením na zvláštnosti žáka.³⁶

Jejich sociální znevýhodnění se ukázalo i v průzkumu, kde většina dětí uváděla, že si např. kroužky i pomůcky na klasické škole nemohou jejich rodiče dovolit a většina dětí neměla na klasické škole kamarády.

Poslední hypotéza (H3) předpokládala, že je nutné je rozšiřovat a podporovat neziskové organizace, jelikož participují romskou mládež. I tato hypotéza byla potvrzena.

³⁶ HOLOMEK, K. Romská menšina v ČR, GABAL, I. et al. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. s. 162- 164.

Závěrem je vhodné podotknout, že v jiných větších městech tomu, může být jinak, ale dá se předpokládat, že mnohá místa v republice budou mít výsledky podobné, jelikož participace mládeže a dětí v naší republice je opravdu teprve v počátku.

Psaní této práce mi bylo přínosem, jelikož jsem si mohla o tomto problému mnoho nastudovat a objevit téma, pro mnoho lidí jistě velmi zajímavé.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

1. vyd. Praha:UK, Fakulta humanitních studií, 2009. ISBN 978-80-87398-03-6.

BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.

BALVÍN, J. et al. *Romové a alternativní pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-7-6.

BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

BITTNEROVÁ, D. MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity- elity, instituce, stát*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-111-6.

FRIŠTENSKÁ, H. VÍŠEK, P. *O Romech. Na co jste se chtěli zeptat: manuál pro obce*. Praha: Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR, 2002. ISBN 80-239-0383-7.

GABAL, I. et al. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.

HIRT, T. JAKOUBEK, M. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: 2006. ISBN 80-86898-76-8.

HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti Evropské struktury a jejich aktivity*. Hořovice: Duha, 2003. ISBN nevedeno.

HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti: Přání, potřeba nebo reálná možnost*. Praha: 2002. ISBN nevedeno.

HOLOMEK, K. Romská menšina v ČR, GABAL, I. et al. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: 1999. ISBN neuvedeno.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Romská minorita a postupy integrace - závěrečná zpráva z výzkumu*. 1. vyd. Praha: Kufir, 2002.

ISBN neuvedeno.

JAKOUBEK, M. BUDILOVÁ, L. *Romové a Cikáni, neznámí i známí, interdisciplinární pohled*. Praha: 2008. ISBN 978-80-7335-9-119-9.

KOVAŘÍK, et al. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: JU, Zdravotně sociální fakulta, 2001.

ISBN 80-7040-531-7.

MANSFELDOVÁ, Z. KROUPA, A. et al. *Participace a zájmové organizace v České republice*. 1.vyd. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-53-9.

MARADA, R. *Etnická různorodost a občanská jednota*.

Sociologická řada- svazek 3. Praha: 2006. ISBN 80-7325-111-6.

NAVRÁTIL, P. et al. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003.

ISBN 80-7178-741-8.

NEČAS, C. *Romové v ČR včera a dnes*. Olomouc: 2002. ISBN 80-244-0497-4.

NISSEN, J. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace menšin*. Rada Evropy, 2000. ISBN 92-871-4345-5

Participace a princip partnerství ve veřejných politikách: Sborník z konference. Praha: IREAS, 2008. ISBN 978-80-86684-53-6

Příběhy ze špatné čtvrti. Praha: Člověk v tísni, 2007. ISBN 978-80-86961-45-3.

SOCIOKLUB, *Romové v České republice*. Praha: Sociopress, 1999.

ISBN neuvedeno.

ŠIŠKOVÁ, T. et al. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998,
ISBN 80-7178-285-8.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2 vyd. Praha: Karolinum, 2008.

ISBN 80-247-0277-0.

ŠTECHOVÁ, M. et al. *Romská minorita a postupy integrace: závěrečná práce z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002.

ISBN 80-7338-008-0.

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY:

Salesiánské středisko mládeže- dům dětí a mládeže ČESKÉ BUDĚJOVICE [online].

ČESKÉ BUDĚJOVICE: Salesiánské středisko mládeže- dům dětí a mládeže,

[cit. 18. února 2011].

Dostupné na WWW:< <http://www.sasmcb.sdb.cz>>

Občanské sdružení ROMODROM [online]. Praha: Občanské sdružení ROMODROM,

[cit. 18. února 2011].

Dostupné na WWW: < <http://www.romodrom.cz>>

IQ ROMA SERVIS [online]. Brno: IQ ROMA SERVIS, [cit. 20. února 2011].

Dostupné na WWW: <<http://www.igrs.cz>>.

Romská střední škola sociální [online]. Kolín: Romská střední škola,

[cit. 20. února 2011].

Dostupné na WWW:< <http://www.osf.cz/djuric/kolinncz.htm>>.

Nevládní nezisková organizace R- MOSTY [online]. Praha: R-MOSTY,

[cit. 18. února 2011].

Dostupné na WWW:<<http://www.rmosty.cz/index.html>>

Sdružení DŽENO [online]. Praha: DŽENO, [cit. 20. února 2011].

Dostupné na WWW: <<http://www.dzeno.cz>>.

PŘÍLOHA - DOTAZNÍK

Dobrý den,

Do vašich rukou se dostal dotazník, který hodlám použít při vypracování mé bakalářské práce na téma „Rozvoj principu participace v práci s romskou mládeží.“ Obracím se proto na vás, s prosbou o jeho vyplnění a děkuji za váš čas.

Jana Nekolová

Studentka oboru - sociální a charitativní práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Dotazník:

Otázka č. 1) Kam docházíš do školy?

.....
.....

Otázka č. 2) Který ročník ve škole navštěvuješ?

.....
.....

Otázka č. 3) Máš ve škole kamarády?

- a) Ano
- b) Ne

Otázka č. 4) Máte v rámci školy nějaké kroužky, chodíš na nějaké?

- a) Ano
.....
.....
- b) Ne

Otázka č. 5) Můžeš sám(a) navrhnout paní učitelce, co bys na kroužku, do kterého chodíš, rád(a) dělal(a), vymýšlíte spolu nové činnosti?

.....
.....

Otázka č. 6) Navštěvuješ nějaké zařízení, organizaci, kroužek mimo školu?

a) Ano

.....
.....

b) Ne

Otázka č. 7) Můžeš se v organizaci, kroužku, který jsi uvedl, sám podílet na nových projektech, soutěžích, vymýšlet nové aktivity, vyslovit své názory?

a) Ano

.....
.....

b) Ne

Otázka č. 8) Jak se v organizaci, kroužku, (participuješ) spolupodílíš na jeho vedení, činnostech, projektech?

.....
.....

ABSTRAKT:

NEKOLOVÁ, J. Rozvoj principu participace v práci s romskou mládeží. České Budějovice: 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Michal Kaplánek.

Klíčová slova: Romská menšina/ Integrace Romů/ Participace/ Participace romské mládeže

Práce se zabývá participací, zejména participací romských dětí a mládeže.

V teoretické části se zaměřuje na integraci a posléze na participaci romské mládeže. Práce přibližuje i sociální znevýhodnění Romů a nutnost rozvoje vzdělanosti Romů jako klíč k jejich integraci a participaci ve společnosti. V rámci participace Romů je zde uvedena i důležitost fungování neziskových organizací.

Praktická část vychází z průzkumu, zaměřeného na vliv školního prostředí a sociálního znevýhodnění romské mládeže při jejich participaci ve společnosti, konkrétně ve městě Tábor.

Průzkum ukázal, že ačkoliv má romská menšina již více možností se participovat ve společnosti, stále je sociálně znevýhodněna a setkává se s předsudky v majoritní společnosti. Na druhé straně se rozvíjí participace romských dětí a mládeže v rámci neziskového sektoru.

ABSTRACT:

Development of the principle of participation in work with Roma youth. Czech Budejovice: 2011th Thesis. University of South Bohemia in the Czech Budejovice. Faculty of Theology. Department of Education. Supervisor Michael Kaplánek.

Keywords: Roma minority / Roma Integration / Participation / Participation of Roma youth

The work is concerned with participation, especially participation of Roma children and youth.

The theoretical part focuses on the integration and later with the participation of Roma youth. Working closer to the social disadvantage of Roma and Roma need to develop education as the key to their integration and participation in society.

The participation of the Roma there is indicated the importance of the functioning of NGOs. The practical part of the survey focused on the impact of middle school and social disadvantage of Roma youth in their participation in society, specifically in the town of Tabor.

The survey showed that although the Roma minority has more opportunities to participate in society, it is still socially disadvantaged and encounters with prejudice in the mainstream society. On the other hand, the development of participation of Roma children and youth in the nonprofit sector.